

ՀԻՆԳՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 5 ռուբլի, կես տարվանը 3 ռուբլի:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Ծատուրեանի և Արամյանների խանութում:

Օտարաբաղադրացիք գիտում են ուղղակի
Туф.мощ. Редакция „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և սուս օրերէն):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լի գօտով:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ

Կը հրատարակվի եկող 1877 թւից
շաբաթը երկու անգամ: Տարեկան
գինը 7 ռուբլի, կես տարվանը 4 ռուբլի:

ԲՈՒՆԴԱՎՈՒԹԻՒՆ

Պատմական տեսութիւն: Ներքին տես-
ութիւն: Թիֆլիսի առողջական դրութիւնը և
մեր քաղաքի հիւանդութիւնները: Նամակ Շուա-
ւերից: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր:
Արտաքին տեսութիւն: Թիւրքիայի սահ-
մանադրութիւնը: Նայրիի դրութիւնը Թիւրքիա-
յում: Թիւրքիա: Արքայի Յունաստան: Արտաքին
լուրեր: Խառն լուրեր: Յայտարարութիւն-
ներ: Բանասիրական: Մի քանի խօսք Բար-
խուղարեանցի Թարգմանութեան մասին:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՑՈՐԸ, Նորին Բարձրութեան
կողմանէն ֆոխարբայի կողմից Նորին Մե-
ծնորդութեան անդամութիւն համարուց յետոյ
Թիֆլիսի Ազնուականութեան ու քաղաքային
Հասարակութեան կողմից ներկայացրած ամե-
նահասարակ արդէաների մասին և Նորին Բար-
ձրութեան անունով Թիֆլիս քաղաքի Հա-
յերի կողմից ներկայացրած արդէսի մասին,
դեկտեմբերի 6-ին հեռագրի մէջ բարհաճեց
յայտնել յետոյում եւ յայտնել իմ շնոր-
հակաութիւնը Թիֆլիսի Ազնուականութեան,
Քաղաքային Հասարակութեան և Հայոց ազ-
գայնականութեան արդէաների համար:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ՔԱՆԻ ԽՕՍԻ ԲԱՐԹՈՒԳԱՐԵԱՆՑԻ ԹԱՐԳ-
ՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անշն ժամանակներում մեզանում սկսաւ
մտաւոր շարժում. բոլոր երիտասարդութիւնը սկը-
սեց աշխատել, գրականութիւնով պարսպել: Այս
մտաւոր շարժման հետեանք էին այն հեղինա-
կութիւնները և զանազան եւրոպական լեզուներէն
Թարգմանված գրքերը, որոնք երեւցան մեր գրա-
կանութեան մէջ. Բոլոր Թարգմանները, բացի պ.
Բարխուղարեանցի մասին կարելի է ասել մէկ բան,
—այն է՝ բոլորեւնեք, ինչպէս մենք ամենքս,
գրում են հայոց բառերով, բայց օտար լեզուի հոգ-
ւով: Այս բնական է՝ նորա—ինչպէս և մեզից
շատերս, ուսում առնելով զանազան եւրոպական
ուսումնարաններում, հարկաւ պէտք է ենթարկ-
վին օտար լեզուի ազդեցութեան. որեւէ նրանց
վերա յարձակվել, ինչպէս «Փորձումը» պ. Բա-
րխուղարեանցի, կատարեալ յիմարութիւն է: Կարելի
է այդպիսի պարոնների պակասութիւնները ցոյց
տալ, բայց լքութիւն է, վեր առնելով աշխա-
տանքի միայն թող կողմը, մի քանի սխալներ,
նրանք—մեր աշխատող երիտասարդներին—անպա-
տուէլ և յարգը վայր զցել:

Թող ների ինձ ընթերցողը, որ ես հեռացայ
իմ նպատակից. դառնաք զէպի պ. Բարխուղա-
րեանցի Թարգմանութիւնը. իմ կարծիքով պ. Բար-
խուղարեանցը մեր նոր Թարգմանիչների մէջ ա-
ռաջին տեղն է բռնում: Յիշուի նա առաջինն է,
որ Թարգմանելով գերմանացի երեկի բանա-
ստեղծ Շիլլերի երկու գրվածները «Էլիէն» և «Տէլ» և

Թիֆլիսի Ազնուականութեան արդէսը

Մեծ ԹԱԳԱՒՈՐ
Քրիստոնէութեան հաւատի և նորա Աս-
տուածային վարդապետութեան յաղթու-
թեան համար մեր հայրենիքը երկար դա-
րերի ընթացքում պատերազմում էր մահ-
մետականութեան սարսափելի նուաճումների
դէմ, և ոչ հաղել տիրանում էր մահմե-
տականների տիրապետութեան լուծի տակ:

Մեր համարին եղբայրները, վրացիները, մե-
զանից կարված, մինչև այժմ էլ տանջվում
են թիւրքաց ծանր լուծի տակ, որ արդէն
կարողացաւ մեռցնել նրանց սրտերում իրանց
հայրերի սուրբ հաւատը:

Մեզ յիշել է մեր անցեալը.— և մենք
նոյն իսկ այդ պատճառով աւելի խոր կեր-
պով զգացած ենք Ձեր ՄԵՇՈՒԹԵԱՆ Բարձրա-
գոյն խօսքերը, որոնք արտասանված են եղել
առաջնադաս Մօսկվա քաղաքում՝ քրիստո-
նէութեան և ազատութեան մեծ գաղափար-
ների, մարդասիրութեան և արդարութեան
պաշտպանութեան համար, որոնք ոտնակոխ
են արած մահմետականութեանց տանջվող և
նրա լուծի տակ հառաչող Բալխանեան թե-
րակղզու քրիստոնէաների մէջ:

Այդ գաղափարները իրազործելու համար,
քրիստոնէութեան, սիրոյ և ողորմութեան այդ
մեծ կրօնի յաղթութեան համար, չը կայ
աւելի զեղեցիկ և արժանի միջոց, եթէ ոչ
խաղաղ ճանապարհ, որի վրա Ձեր ՄԵՇՈՒ-
ԹԵԱՆ մարդասիրական սիրտը դարձրեց մեծ
ուսաց ազդի սրբազան ձգտումները:

Թող Տէր Աստուած յաջողցնէ քո սիրոյ-
բնաւորութիւնների իրազորումը, նախ և
առաջ խաղաղ ճանապարհով, քո թագաւո-
րութեան անթաւաճ փառքի և քո ազդի ու
ամբողջ մարդկութեան պատուի համար: Բայց
եթէ, քո հզոր կամքին հակառակ, հան-

Վօն կարուստ ապացուցեց իւր բանաստեղծական
տաղանդի հետ և այն թէ որքան մեր նոր գրա-
կանական լեզուն հարուստ է և զարգացած: Պարոն
Բարխուղարեանցի Թարգմանութեան մէջ տեսնում
էք ձօխ և մշակված լեզու, բանաստեղծական ոգի
և տաղանդ: Համարձակ կարող ենք ասել՝ այդ
երկու զովածներով յարգելի բանաստեղծը պար-
զեց մեր ազգատ նոր գրականութեանը մի գանձ.
Նորա լուծութիւնը անմոռանալի է մեզ համար:
Եթէ ոչ բոլոր ազգային, գոնէ մեր կողմանէն հե-
ղինակները և Թարգմանիչները մէջ պ. Բարխու-
ղարեանցը պէտք է բուն այն պատշաճաւոր տեղը,
որը ուսաց գրականութեան մէջ պատկանում է
Շիլլերի երեկի Թարգմանիչ Ժուկովսկուն:

Յարգելով պ. Բարխուղարեանցի աշխատութիւնը
և յայտնելով պարոնին գոնէ իմ անձնական երախ-
տագիտութեանը, որ պարզեց մեր գրականութեանը
այդ Թանգաղին գանձը, ես այսու ամենայնիւ հար-
կաւոր եմ համարում նորա ուղղորութիւնը դարձ-
նել մի քանի հանգամանքների վերա: Ես չեմ ու-
զում մանրամասնաբար քննել պարոնի Թարգմա-
նութիւնը՝ թէ որքան մօտ է նա ընդգրկին. և որ-
քան ճիշդ է Թարգմանութիւնը. այդ ես թողնում
եմ այն անձանց, որոնք գիտեն գերմանական լե-
զուն: Ես միայն ցոյց կը տամ այն պակասութիւն-
ները, որ ես նկատեցի:

Պ. Բարխուղարեանցի առաջին պակասութիւնը
այն է, որ նա չէ աշխատել մի փոքր առաջաբա-
նութիւնով ծանօթացնել ընթերցողին Վօն կար-
լօսի, փոխկարգի և միւս գլխաւոր գործող ան-
ձանց հետ. չէ ծանօթացրել ընթերցողին Սպա-
նիայի այն դարի պատմութեան հետ, որում թա-
գաւորում էր փոխկարգը: Յիշուի շատ դժուար է
հասկանալ և գնահատել մի պատմական հեղինա-
կութիւն առանց ծանօթանալու այն դարի և գոր-
ծող անձանց հետ, որոնց պատկանում է զըր-
վածքը: Մասնաւոր մեր հայրեր համար այս

գամանքները կը պահանջեն կանչել զին-
քին, — նրան տուր, ՄԵՇ ԹԱԳԱՒՈՐ, և քեզ
ու իր պատմութեան հաւատարիմ՝ Վրաց
Ազնուականութիւնը, կը շտապէ կանչել քո
փառաւոր զինուորների առաջին կարգերում,
կատարեալ պատրաստութեամբ զոհել կեանքը
և կարողութիւնը ճշդաւոր ազգութիւններին
քո նախազեղած ազատութեան և քրիս-
տոնէութեան յաղթութեան համար:

Թիֆլիսի քաղաքային Հասարակութեան արդէսը:

ԱՍՏՆԱՌՈՂՈՐՄԱՍ ԿԱՑՈՐ
Քո Բարձրագոյն խօսքերը, որոնք արտա-
սանված էին առաջնադաս Մօսկվա քաղա-
քում, հասան և մինչև մեր սահմանները և
յարուցին այստեղ ընդհանուր հաւատարմու-
թեան և հպատակութեան ոգևորութիւնը:

Թիֆլիսեան քաղաքային համալսարանի
բաղը ունի վկայել, որ ամբողջ քաղաքային
ազգայնականութիւնը ոգևորված է անսահման
պատրաստութեամբ՝ ամեն տեսակ զոհարե-
րութիւնների, որ կայսերական կամքը ցոյց
կը տայ քո Մեծ Թագաւորութեան պատուի
և արժանաւորութեան համար:

Թիֆլիս քաղաքի Հայերի արդէսը

Ձեր ԿԱՑՈՐԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆ
Բնակվելով Ռուսաց տէրութեան հովանին
տակ և վաղուց արդէն վայելելով մեզ հա-
մար թանգաղին պետութեան հովանաւորու-
թեան տակ հանգստութեան և խաղաղու-
թեան բոլոր պարգևներով, մենք, Թիֆլիս քա-
ղաքի բնակիչ Հայերս, զրկված լինելով քրիս-
տոնէական մարդասիրութեան զգացմունքից,
չենք կարող անտարբեր մնալ զէպի անընա-
կայել տանջանքները, որոնց կրում են ասիա-
կան Թիւրքիայի սահմաններում բնակվող մեր

բանը շոյախելի է, որովհետև մեր ընթերցող հա-
սարակութեան շատ մասը ծանօթ չէ ոչ թէ միայն
ընդհանուր, այլ և իւր ազգային պատմութեան հետ,
Ուրեմն Վօն-կարուստը շատերին անհասկանալի
կը լինի և սպասած օգուտը չի բերի:

Երկրորդ պակասութիւնը այն է, որ պ. Բար-
խուղարեանցի Թարգմանութեան մէջ տեսնում ենք
մի քանի սխալներ, որոնք գոնէ իմ կարծիքով հա-
կառակ են հայոց լեզուի ողորմ: Ահա այդ սխալ-
ները, որ ես նկատեցի Վօն-կարուստի մէջ:

1. «Շէ ոչ բոլոր ազգային, գոնէ մեր կողմանէն հե-
ղինակները և Թարգմանիչները մէջ պ. Բարխու-
ղարեանցը պէտք է բուն այն պատշաճաւոր տեղը,
որը ուսաց գրականութեան մէջ պատկանում է
Շիլլերի երեկի Թարգմանիչ Ժուկովսկուն»:
2. «Յարգելով պ. Բարխուղարեանցի աշխատութիւնը
և յայտնելով պարոնին գոնէ իմ անձնական երախ-
տագիտութեանը, որ պարզեց մեր գրականութեանը
այդ Թանգաղին գանձը, ես այսու ամենայնիւ հար-
կաւոր եմ համարում նորա ուղղորութիւնը դարձ-
նել մի քանի հանգամանքների վերա: Ես չեմ ու-
զում մանրամասնաբար քննել պարոնի Թարգմա-
նութիւնը՝ թէ որքան մօտ է նա ընդգրկին. և որ-
քան ճիշդ է Թարգմանութիւնը. այդ ես թողնում
եմ այն անձանց, որոնք գիտեն գերմանական լե-
զուն: Ես միայն ցոյց կը տամ այն պակասութիւն-
ները, որ ես նկատեցի»:
3. «Պարոնի լեզուն ճիշդ և միայն զոհարեւորութեան
համար» (եր. 4-րդ տող 9-րդ):
Հայերէն գրականական լեզուի մէջ չեն ասում
սիրտ զարկում է այլ բաբախում է: Իսկ ժո-
ղովրդական լեզուի մէջ կան հետեւեալ բառերը,
ուրախութիւն արտայայտելու համար ասում են՝
սիրտ թ ա վ ու ս մ է: Երկրորդ ցոյց տալու համար՝
սիրտ զ ո զ զ ո զ ո մ է և այլն:
4. «Չը կայ մէկ հոգի մէկը—մէկը, որ արտա-
սուներ թ ե թ ե ո լ է ի տ ար (եր. 10-րդ տող
3 և 4-րդ). «տ ար» այն ժամանակ կարելի է ասել.
երբ «Չը կայ» բառը գործածած լինէր անցեալ ժա-
մանակում»:
5. «Շէ ոչ բոլոր ազգային, գոնէ մեր կողմանէն հե-
ղինակները և Թարգմանիչները մէջ պ. Բարխու-
ղարեանցը պէտք է բուն այն պատշաճաւոր տեղը,
որը ուսաց գրականութեան մէջ պատկանում է
Շիլլերի երեկի Թարգմանիչ Ժուկովսկուն»:
6. «Շէ ոչ բոլոր ազգային, գոնէ մեր կողմանէն հե-
ղինակները և Թարգմանիչները մէջ պ. Բարխու-
ղարեանցը պէտք է բուն այն պատշաճաւոր տեղը,
որը ուսաց գրականութեան մէջ պատկանում է
Շիլլերի երեկի Թարգմանիչ Ժուկովսկուն»:
7. «Նայում է նորա ա չ ք եր ու մ (երես 62-րդ

ցեղակիցները և համադաւանները, որտեղ ոչ
սեփականութիւնը, ոչ անհատութիւնը, ոչ
կրօնը, ոչ կեանքը քրիստոնէաների, ոչ նրանց
ընտանիքի, կանանց և աղջիկների պատիւը
ոչենելով չէ ապահոված:

Քրիստոնայով որքան մեր Սիրելի ԹԱԳԱՒՈՐԸ
և ամբողջ Ռուսաստանը անսահման համա-
կրում են թիւրքիա-հոգատակ քրիստոնէաների
վիճակին, մենք մեր թէ արեւնով թէ կրօն-
քով եղբայրների դրութեան բարեւաւանելու
մասին բոլոր յոյսը դնում ենք Ռուսաստանի
հզոր հեղինակութեան ոյժի վրա, և ապաւի-
նում ենք միմիայն ինքնակալ կայսրի վրա:

Քրիստոնէական մարդասիրութեան, խոր
ցաւակցութեան, ազգայնականութեան զգաց-
մունքը զէպի մեր եղբայրները զրկեց մեզ
զիմեջ Ձեր ԿԱՑՈՐԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆՈՒՆ Օգոս-
տոսի միջոցառութեանը և ամենահաւա-
տարմաբար խնդրել Ձեր Բարձրութիւնը ար-
կանել ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՑՈՐԻ ոտներին մեր ամե-
նահասարակ խնդրը՝ պաշտպանել իր հզոր
ձեռքով հաւատար Թիւրքիայի այլ քրիստո-
նէաներին, մահմետականութեանց միշտ ճըն-
շված հայոց ազգը, այն միջոցներով, որ նա-
խախնամութիւնը յանձնել է ՆՈՐԻՆ ՄԵ-
ՇՈՒԹԵԱՆԸ և որ ՆԱ աւելի յարմար կը
համարի:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌՈՂԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ
ՔԱՂԱՔԻ ՀԻՄՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պ. բժշկապետ Սօխոյով իւր յօդուածի
մէջ Թիֆլիսի առողջապահական յատու-
թիւնները քննելուց յետոյ՝ հասել է այն
եզրակացութեանը, թէ Թիֆլիսի մէջ օդի և

սող 18-րդ): Հայերէն ասում են՝ նայում է աչ-
քերին և ոչ թէ աչքերում:

8. Շրթունքների վերա մեռաւ աղօթքը (երես
84-րդ տող 11 և 12-րդ): Հայերը ասում են խօսքը,
աղօթքը բերնումս ս ա ա ա և ոչ թէ մ ե ա ա:

Թարգմանութեան մնացած մասում կրկնվում են
մի և նոյն սխալները. ուրի սխալներ գոնէ ես չը
նկատեցի:

Ես կամ կարող թող տալ, որ պ. Բարխուղա-
րեանցը այս սխալները արել է լեզուն չը գիտնա-
լու պատճառով. ես չուտով կարող եմ վերա-
բերել անողորմութեան, քան թէ լեզուի չիմանա-
լուն: Եւ ծիծաղելի կը լինի, եթէ մեր յարգելի
բանաստեղծների վերա այսպէս սխալ կարծիք ու-
նենանք: Բայց ես մէկ բան եմ նկատել պ. Բար-
խուղարեանցի բոլոր գրվածների մէջ. նա իւր շա-
րադրութիւնների մէջ, ինչպէս Վէր և Մահ ի մէջ
երեւում է իսկ լեզուագետ, ժողովրդի լեզուն և հոգին
ճանաչող, իսկ նորա Թարգմանութիւնները գրվում
են բոլորովին ուրի լեզուով: Հէնց այս է պատ-
ճառը, որ Վօն-կարուստի մէջ սխալները ես նկա-
տեցի. ուրի պարոնների Թարգմանութիւնների մէջ
նրանք բոլորովին աննկատելի կը լինէին: Պ. Բար-
խուղարեանցից մենք պէտք է շատ սպասենք. նորա
ինչպէս բանաստեղծի բարոյական պարտաւորու-
թիւնն է մեր լեզուն մաքրել և այսպիսով մեզ ու-
սուցիչ դառնալ: Յանկալի է նմանապէս, որ պ.
Բարխուղարեանցը առ ժամանակ թողի Թարգ-
մանութիւնը և ստեղծի շարագրութիւններ հայոց
կեանքից և պատմութիւնից: Նայելով նորա զըր-
վածներին և Թարգմանութեանը ես համոզված
եմ, որ յարգելի բանաստեղծ կարող է այդ անել և
այս նորա բարոյական պարտքն է:

Ս. Երկաղարեանց

ճրի անմարդութիւնը, նաև փողոցները և տը- ների նեղ դուռները պատճառով են լինում մեծամեծ զոհերի մատուցող երկխայտ և դե- ահաս մարդկանց, իսկ այ բժշկի կարգու- վիջի հաշուով 1872 թուականին թիֆլիս- սում մեռնողների թիւը կազմում էր 40, 2, սակայն 1000-ի վերա, երբ որ ուրիշ տեղեր միայն 1000-ին 23 մեռնողներ են լինում: Այս յայտարարութիւն իւր ասածների պ. բժշկա- պետը առաջ է բերում պաշտօնական տեղե- կութիւնները գործերի վերաբերութեամբ, որոնք թիֆլիսում են: Եւ առում է որ 1875 թուա- կանին թիֆլիսում մասնաորակն էր 13,354 դիտար, որոնցից 8005-ը մեռել են հիւանդանոց, իսկ մեռել են 314 հոգի, որ կազմում է 1000—23, 5, սակայն բայց որ- քանն էլ հիւանդացի է, միայն հիւանդա- նոց չէ մտնող... Յետոյ պ. բժշկանքը ցոյց է անում որ Կիւրդիկան և թիֆլիսեան գիւղերի գիւղատեղիքը * իւրաքանչիւրը տարրւան ըն- թացքում հիւանդացի է երբեք անգամ:

Ա. հասարակ երկէ թիֆլիսի գործերը համեմատելով լինելը Կոկիսի միւս տեղե- րում երբեք գործերի հետ, կը անանկը, որ թիֆլիսում նորա երկու և կէս անգամ աւելի հիւանդանում են, որ նշան է թիֆլիսի օդի վատառողջութեան:

Այս նոր գիտագետք իրաւացի է թիֆլի- սից այ բնագիտական վարչութեան ղեկ- օղի, ճրի և փողոցների անմարդութեան մե- ռաբերութեամբ, որոնք արդարև մեծ պատ- ճառ են լինում առողջապահական կանոն- ները խնամարկելու: Եւստ յորտեւորներ են գրել և գրում են թէ բժշկները և թէ մաս- նաւոր անմարդ թէ թիֆլիսում օդի և ճրի անմարդութիւնը կրնապատել աւելի է և հիւսաւար քան Ռուսաստանի որ և կէս քա- նարում թէ այս պատճառով շատ մարդիկ են հիւանդանում և մեռնում, և թէ հարկաւ որ է հողայ մարդութեան համար, բայց այն կէտի վերա, որ կը բացատրուի ներքև, ու որ ուղարկութիւն չէ դարձնում:

Բայց ինչո՞ք է այս, ի՞նչ է պատճառը, որ թիֆլիսում, շատ են հիւանդանում, միայն օդի և ճրի անմարդութիւնը և փողոցների ապականութիւնն է, թէ ուրիշ որպիսի և կնչ պատճառ է կայ, որ աւելի հիւսաւար հետեւանք է ունենում և շատերի իսկ մա- հուան պատճառ է դառնում:

Ինչ ներքին թող լինի հասարակութեան ուշադրութիւնը դարձնել այն առարկայի վերա, որն առաւելապես լինում է ամեն կարգի անանկը շատերի հիւանդութեան, և որ ա-ւելի ցուցին է, նոյն իսկ տարածում մա- հուան պատճառը:

Ծածուկ չէ թիֆլիսի մէջ բնակիչների մեծ մասին (որոնք ամուրի են), որ այտու- թագաւորում է մեկ ցուլ, որն անցել է այս- անդ լուսնաորեայ երկրներից: այս ցուլը յա- ուաջ է եկել այն անառակ կանանցից, որոնք թիֆլիսի մէջ կրնապատել աւելի են, քան Կովկասում: միւս ամենայն քաղաքներում, և այս պատճառով է որ թիֆլիսում 1000-ին 100 հիւանդացիներ կան և 1000-ից 50 մեռնողներ: Արեւմտ քաղաքական վարչու- թիւնը օգր և ջուրը մարբերու հողար մեկ կողմ թողնելով (որի հետեւանք այնքան անմիտար չէ, որքան ստիւ), ամենից ա- ուաջ հողարը առարկան պէտք անէ այս բանը:

Եթէ թիֆլիս կամենում է, որ իւր բնա- կիւնները առաջ և դուրսով լինեն, մեծ հոգս պէտք է տան այն մասին և որպիսի և կնչ միջոց գտնէ, որ կարողանայ իւր միջոց ան- հետացնել կամ զոնէ թիւր պախապանել այնպիսի կանանց, որոնք երկնց անառակու- թեան են կենթարկել ունենք աչքատու թիւ- նից առիւղաւած, ունենք ուրիշ հանգաւ մանցներից:

Թող դարձեն ուշադրութիւնը այս բանի վերա նաև պ. պ. բժշկականները (որոնց քաջ յայտնի է), զանազան յօդուածներ գրելով, և որքան կարելի է անխտան որ հարց գտնեն այս անառակութեան աների և մասնաւոր իրաւիւնների մէջ բնակող միւսաների (որոնք ամեն փողոցի ամեն մի անկիւնում լինն են) թիւը քաղաքացիներ կամ նրանց վրա խիստ հսկողութիւն ունենալ: փոխանակ թող տա- լու աւելի բազմանալուն, և կամ իւրեանց դեղորայքն լաւացնել, որպէս զի այս անառակ կենթարկույն իրենց զինելու միջոցն շատով նորան օգնութիւն անեն, որ կարծ միջոցն պատուրի և չը տեի երկու երեք և աւելի

շատ տարիներ, որով մեծ հուսի տակ կրնին անառակորն առողջութեան և դրամաւոր կող- մանէ:

Իմ կարծիքով, եթէ թիֆլիսի հիւանդա- նոցը տարեկան մասնոց կան 100 հիւանդներ, նոցանից 70-ը անուշա այս ախտին ենթար- կիւններ են, չը հաշուելով նորանց, որոնք հիւանդ են և չեն մտնում հիւանդանոց, այլ անառակ կերպով են սկսում բժշկել—բժշկել- ներին զինելով:

Ով կամենայ այս հանդամանքին ձիւք տեղեկանալու, թող հարցնի որ և կնչ բը- ժշկի թէ նորա մօտ երկէ-օրական 5 հիւանդ են գնում, արեւօք ի՞նչ ախարութեան են թարկուածներ են: Երբ պատահանք ան- կարծիք կը լինի, երեքը մեներային հիւան- դութեան են ենթարկուած: Երբուպէս եթէ մէկին պատահեն օրական 5 երկուսարգէ նո- րանց հարցնէ թէ ի՞նչպէս է ձեր առաւ- ջու թիւնը, երեքը անպատճառ կը պատաս- խանեն—յիստ է:

Եւ եթէ հարցնէք ինչով է վատ, այտ- սասկանք կը լինի հիւանդ եւ վեռեւրա- կան ցուով:

Թող թէ այն բժշկներն, որոնք կոչվում են անառակ, և պարտաւոր են այս անտից տկարներին բժշկելով, որոնք կամ ուրիշները բերանացի մի, քանի զիւրքի անուներն են ստղորել և կամ թէ բժշկները առաջ գա- նազան անձանց զեղատուտաններն ձեռք բե- լիով, նորանց պատճէր արտադրել են և այտուտով յանդիւրում են ձեռնառնել լինել պայտիսի մի ձեւը, ցուլէ բժշկութեան պաշ- տանին: սոցանից թիֆլիսում շատ կան և ինչո՞ք անառակներին խորեւայտութեամբ կո- չուպտում են, հիւսաւարներով որ անպատճառ կը բժշկեն, և ոչ մի օգուտ չեն ցոյց տալու:

Երբուպէս օգի և ճրի անմարդութիւնից տարեկան հիւանդացիներ ի՞նչ լինում են թիֆլիսի մէջ, օրինակի համար, 50 հոգի, այս անառակ հիւանդացիներ լինում են 100, և եթէ առաջին պատճառով հիւանդութիւնը անմիտար հետեւանք ունի, ապա վերջին պատճառով հիւանդութիւնը որքան աւելի անմիտար հետեւանք ունի—բացատրելը ա-ւելորդ է, որովհետեւ ընթերցողաց շատերին և համարին ամենին յայտնի կը լինի:

Սրբեմն թող առողջապահական կանոն- ները ձգիւր կատարելու պայմանների վերա խօսել կամեցող և մարդկանց ազգի երկու- տագիտութիւնը գրածել յանկացող անհատը, կամ բժշկը, որի սեպհական պարտքը կը համարեն—աշխատեն այս վնասարեւ ըն- թացքին առաջը առնելու, որն օրից որ յա- ուաջ դնալու վերա է, այնպիսի միջոցով, որով իրենք, իրեն հմտու և տեղեակ կա- ռող են մտածել,—այն ժամանակ միայն կհանցուի նորանց բարի նպատակը թիֆլի- սեացոց հասարակական վիճակը բարելաւելու նկատմամբ:

Ք. Տ.

ՆԱՄԱԿ ՄԵՇՆՆՈՒՄԻԷՐԻՑ

Կեկտեմբերի 9-ին

Կարճեմ փոքր ի շատ յայտնի կը լինի ընթեր- ցողաց, որ Մեծ-Շուրաւէր գիւղում արդէն շատ տարիները առաջ—այն է 1875 թուականից գո- թութեան ունէր մի գարոց—որը պահպանուում էր պ. Կարդիանցի սեպհական ծախքով: Այս գրա- բոցը իրեն հասարակ ծխական ուսումնարան պէտք է ստել, որ ոչ սակաւ արդիւնաւոր է եղած —նախ՝ գրագիտութիւնը զիւրք բոլոր հասարա- կութեան մէջ տարածելու և երկրորդ՝ ջանի մի արժանաւոր անկները կրթելով իւր մէջ, որոնք հետզհետեւ դարձանալով այժմ նշանաւոր պաշ- տաններ են վարում թէ Տիֆլիսում և թէ այլ և այլ տեղեր, ամենք քանակապես կցածուր և ունենք վաճառականութեան զանազան ծխողներով պարպակույ, և այս ամենը շարժել նոյն պարտի բազմախառ ուսուցիչ Պօղոս աւագ քանանայ իսահակեանցի:

Այն այս դպրոցը 1874 թուականից կերպա- քանախօսիւց և Հոգեբը իշխանութեան ենթար- կիւնով Հոգեբ-ծխական անուրը ստացաւ, երբ նոյն թիւ հոկտեմբեր 29-ին շարժ բերել մեր գիւղը Տիֆլիսու թեմական վերատեսուչ գերապատե- Սեփեանոս քանանայ Տէր-Սեփեանոսեանց և իւր ազգու պատեխաթութեամբ եկեղեցում ժո- ղովից գրեթէ բոլոր հասարակութիւնը ուսումնա- րանի դաշինք և ստորագրութիւն բանալով հաւա- քեց մօտ երեք հազար բուրջի դրամաւոր յօգուտ նախ աւսումնարանի, որոյ տասնական տոկոսով օգէ տրանք պատճառով նոյն գարոցը: Եւստ թէ Միւսանց յանդիւրում ընտրվեցին հոգաբար- ձուներ թուով չորս չորի, որոնցից մինը և գան-

ձապած—նոյնպէս նախանդամ—տեսուչ Պօղոս ա-ւագ քանանայ իսահակեանց և երեք քանանայ ուսուցիչներ, յատկացնելով իւրաքանչիւրին ու- ճիկ:

1875 թուականի նոյեմբերից սկսվեցաւ դպրոցի դասատուութիւնը և ուսուցիչը ամեն եւտուրով աշխատում էին յառաջադիմութիւն ցոյց տալ այն ընդհանուր պրօգրամովին համաձայն, որը 1874 թուականին մշակվեցաւ Տիֆլիսի և գուգուական ծխական ուսումնարանների համար:

Նորընտիր հոգաբարձուք սկսեցում լաւ էին կա- տարում իւրեանց յանձնուած պաշտօնը և ամիւր մէկ կամ երկու անգամ ժողովելով դպրոցի սե- նեակը՝ խորհրդածում էին ուսումնարանի ամեն պիտոյից վերաբերութեամբ: Անցան մի քանի ա- միսներ և պատուարման հոգաբարձուք սկսեցին կարճել իւրեանց երթեկեկութիւնը ուսումնարանի դաշինքը և շուտով երկուցաւ որ այս պարտնեքը յաճախում էին ուսումնարան միայն նորա համար որ իւրեանց որդիք ուսանում էին այնտեղ, իսկ 1876 թուականի ապրիլ ամսից մինչև ջայժմ չէ կայացած և ոչ մի կանոնաւոր նիստ և այս ամսից մինչև ջայժմ ուսուցիչը ձրի են ծառայում: Յու- նիսի 5-ից սկսվեցան այս դպրոցի կապերտաց տարեկան ընտելութիւնները բաւական վայելելու կեր- պով (որպէս կը վայելէ Շուրաւէր գիւղի պէս մի գիւղի) և ներկայութեամբ զիւրք հասկացող մասի հասարակութեան և քանի մի աստիճանաւորաց աշակերտը բաւական յաջող յառաջադիմութեան ցոյց տուեցին բոլոր առարկաներում, նամանա- լանդ ուսուցող լեզուի մէջ, որոյ մասին «Մշակու- լագրի» մէջ մասնաւոր լուր էր հաղորդել մի ռուս ճանապարհորդը, անձամբ այցելութիւն անելով ու- սումնարանը, անցեալ նոյեմբերի սկզբներում:

Անցան ամառուայ ամիսները և եկաւ հոկտեմ- բերը, և անս այս ամսից սկսած պարոն հոգաբար- ձուք յախշուակած լինելով մի թափառական ու- սուցչով—որին յանձնելով տասն հատ երկուսներ ի թիւս որոց և իւրեանց որդիք դաստիարակելու, այնուհետեւ իսպառ բարձի թողի արեցին ծխական դպրոցը, մտաւայն միանդամայն իւրեանց պար- տականութիւնը և վախճում աղքատ երկուցայց հոգաբարձութիւնը զոնցին տասն հատ հարսանելի որդոց և այսպէս ծխական ուսումնարանը անձ- նականութեան առարկայ դարձաւ: Եւ ճաւառակ մտնեում է 1877 թուականը և ուսուցիչը դար- ձեալ ձրի են ծառայում, զանձապար չէ կամե- նում հասարակութեան անդաւանից տոկոսով տասնա, ժողովուրդը ուրախութեամբ սրտով պատ- րաստ է իւր խոսքացած տոկոսեց տարեկան վը- ճաւոր հատուցանել, ստացող չը կայ՝ ինչու, որով- հետեւ պ. պ. հոգաբարձուք իւրեանց կարծիքով ար- զէն հրաժարական են տուած, բայց թող գործնա- կան կերպով հրաժարական տան այդ պարտները, և այսպէս ուսումնարանը զիւրք անկման վերա է, հարկաւոր են նոր ընտրութիւնը հոգաբարձուաց, հարկաւոր են ընտրութիւնը, բայց բանիւրուն և զործունայ անձանց, որ կարողանան վերականգ- նել դպրոցը:

Ի վերջոյ աւարտելով նամակս, այս առարկայի վրա դարձնում եմ հոգեբ իշխանութեան ուշա- դրութիւնը և առաւել թեմական վերաբաւել ու- շադրութիւնը խղճալ մեր գիւղի հասարակութեան վրա, որը այնպէս առաւտութեամբ նուէր ժողո- վից, բայց չը կարողացաւ գործադրել:

Պատուելի խմբագիր, ինչրեմ տեղի շարժել այս նամակին, ձեր պատուական լրագրի մէջ:

Սահակ քանանայ իսահակեան

ՆԱՄԱԿ ԽՐԲԱՅՐԻՆ

Նամակեաց Ստեփաննոս Լազարեանց ի թիւս զանազան բարեգործութեանց կառկած ունի իւր կենդանութեան ժամանակից մէկ հազար բուրջի, որ և այժմ գտնվում է թիֆլիսի ինամարկութեան պրիկաուում, որի տարեկան տոկոսով պիտի նո- ռոզուի: Վերջոյ Արթուր-Ստուսածամանայ եկեղեց- ւոյ հնաթիւնները ընդ ձեռնու պ. կրեցիօսանայ: Բանի քանի կրեցիօսաններ ունենալով իւ- ընանց վերա այսպիսի սեպս գարոց, և եկեղե- ցին կարող լինել վերանորոգութեան, չեն բաւե- հանել ձեռնամուխ լինել այսպիսի մէկ կեղեցիկ գործին: Իսկ երբ 1874 թուականին նոյեմբեր ամսին Շուշու պատուաւոր քաղաքային պ. իս- սաւոր Տէր-Գրիգորեան Տէր-Վարդանանցը ընտրուեցաւ երեցիօսան, այն օրից սկսաւ կըն- ղըրընք ուղարկել Շամարու կանխորթան, ի Ս. Էլմիածին որ ուղարկվին նրան 1000 բուր- լու տոկոսները հանդուցեալ Ստեփաննոս Լա- ղարեանցից կտակած գումարով: Պարոն կեղե- ցիւնները համարում և իւր նպատակին 1876 թ. մարտ ամսին, ստանալով Շամարու կոնսիստորից տոկոսադրամ 612 ր. 36 կոպէկ: Եւ ստանալով վե- ռոյիշտու տոկոսադրամը վարձեց առաւ կոնստա- ղին Չակեւքիւնին անուրի ուստին, և սկսեց գործել այս ինչպէս հարկաւոր է, երեք ամսով ընթաց-

քում եկեղեցին ստացաւ զարմանայ շքեղութիւն, այնպէս որ գործին վերջ տալուց յետոյ երբ հա- սարակութեանց հրահրված անձիք Ներկայացան երեցիօսանի հրահրելով, շատ զո՛ք մնացին, և յայտնեցին իւրեանց խորին շորձակալութիւնը հրատարակաւ երեցիօսանին, և նոյնպէս իւր տե- դապահին: Խ. Ս.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ պ. Կանանդակտի անօրէնութիւնը յայտնելու համար՝ վաճառականների, մեջանների և արուեստագործների դասական վարչութիւնները (ուպրակները) կազմելու վերաբերութեամբ, քա- ղաքապետը ստրտով յայտնում է թիֆլիս քա- ղաքի վաճառակաւներին, մեջաններին և արուեստաւորներին որ նորաք հրահր- վում են Գաղաքային Գործարար դաշինքը ստաւո- տեան 10 ժամին առաջինները դիկտեմբեր 28-ին ներկայ թիւ, երկրորդները նոյն ամսի 29-ին, իսկ երրորդները 30-ին:

«Тифли Вестн.» լրագրի ՉԱՐԱԹԱԻՑ հարցը դում են որ վերջին ժամանակները լեզուները սկը- սեցին գաղթել թիֆլիսէ Գաղթողների մեծ մասը կարողութեան տէր մարդիկ են և նրանցից մի քա- նիսները ուսուց ծառայութեան մէջ գտնվելով, տե- ռութեանց վարձատրված էին մինչև անգամ աստի- ճաններով և պատանաւաններով:

Կեկտեմբերի 9-ին, ժամը 3-ին կէսօրից յե- տոյ թիֆլիսի Երեսնեան հրապարակի վրա բաղ- մալիս հանդիսականները առև փորձեր կատար- վեցան Կիկի անունով հրաջէլ ապարատով կան հանցեցներ: Փորձի համար հրապարակ վրա տակ- տակներըց մի փորձիկ տուն էր շինած, որ քսած էր նախով: Երբ փորձի ամար կրակ սկսեցին և բոլոր պատեղ մարդը փայտեայ շինուածքը, փոր- ձողները սկսեցին շրկ կրակը իրանց ապարատի հեղուկով:— Երբ յանկարծ հանգուց փորձը դար- ձեալ նորոգեցին, և հերկը հանցեցրեք բոլոր պը- լող տեղերը: Կիկի ապարատը ուրիշ ապարատ- ների հետ համեմատելով բաւական թեթեւ է: Փորձ անողները ունեն իրանց վրա հազած չայրվող պալատ և երեսին դրած ունեն չայրվող դիմակ:

Մեջ ինչորում են յայտնել հետեւողը՝ «Տէրու- թեան թիպոգրաֆիան» եւ քաղաքում ունեւ ՇԱՐԿԻ քաղաքում մի գրատուն, որի մէջ գտնվում են գա- նազան տեսակ հին և նոր ձեռնարկներ, դասա- դրեր և դանազան գրքեր հայերէն, ռուսերէն, ֆրանսիերէն, գերմաներէն և թուրքերէն լեզուե- լով: Կամենալով որ Շուշի քաղաքը տեղեկութիւն ունենայ մեր գրականութեան մէջ կեկտեց նոր աշխատութիւնների մասին, պատի ունեւ խնդրել որ պ. պ. հեղինակները և թարգմանիչները բարե- հաճեն իրանց աշխատութիւնները մեջ վաճառելու ուղարկել համեմատ օրէնքի զիւրք անկող: Հա- սանց այս է՝ Шума, книжный магазинъ Мугдиси Аво- нова.»

Մեր ստացանք ՌԱՂԻ քաղաքում հրատա- րակվող «Вакансия Извѣстия» լրագրը, որին փո- լաղարձակու պէտք է ուղարկելու մեր թիֆլիսը: Յիշեալ լրագրի № 48 մէջ կարդացիւր որ Բագու քաղաքում յայտնվեցաւ տի ֆ հիւանդութիւնը և բաւական զոհեր է սնում:

Տեղական ուսու լրագրիները ստացան այս օրերս Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԻԿԻՑ հետեւող հեռագիրը՝ «Правит. Вѣстн.» լրագրում ապկած է հետեւայ հաղորդու- թիւնը՝ Ս. Պետերբուրգի Կաղանակի մայր եկեղե- ցու մէջ ժամասացութեան ժամանակ, զեկտեմբերի 6-ին, երկրասարդների բազմութիւնը անկարգու- թիւն արաւ: Ժամասացութեանց յետոյ անկարգու- թիւն անողները դուրս եկան հրապարակ, որտեղ երեքասարդներից միւրը մի ձառ սկը վրդովեցու- ցիլ բովանդակութեան և բարձրացրեց մի կարմիր լրօջակ որի վրա գրած էին «Հող և Աղատութեան խօսքերը: Աղատի պարպակները պատճառով պօ- լիցիան խանգեցաւ, իսկ երբ որ պոլիցիային սկը- սեցին ընդդիմադրութիւն անել, հասարակութեանը յարձակվեցաւ անկարգութիւն անողների ղեկ և կայանաւորեց 42 մարդ, որոնց թիւում է մի քանի կանայք: Գործի ընտելութիւնը սկսված է 1871 թիւի մայիսի 19-ին հրատարակված օրէնքի հիման վրա:»

Մեջ գրում են ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՍՊՈԼԻՑ հետեւեալը՝ «Կարդացիւր Մշակի» 45 համարի մէջ Ալեքսան- դրապոլից հաղորդված լուրը, երբ թէ տեղեկութիւն քանանայ կոստանդնուպոլիսում է Ս. Էլմիածին և իւր թէ նա մեղադրված է կիծ մեթոդիկականութեան վրայակցելու տուտ: մասին: Այս լուրը բոլորովին սկսաւ է և մեր պարտաւորութիւն ենք համարում պաշտպանել տէր հօր աղջօգուտ գործունեութիւնը: Բայց Յովելի քանանան ունի շատ թշնամներ, մանաւանդ Պարզեանց եպիսկոպոսի կուսակոն- թեան խոյտակը պրոտեստանտների թիւում: Նրանք են որ քանանայ կրքերի կոյր գործիք են գա- նում, ինտրիգաներ և խանակութեան ժողովրդի մէջ սերմանելով իրանց շահախրակաւ նպատակն համար:»

ԱՄԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեջ գրում են. «Ս. Էլմիածին վարդապետների խումբը Ներսէս և Գրիգոր Կախ- կուպաների առաջնորդութեամբ դուռ են օգտատու անունին ներկայացրել իրենց՝ պ. քանանայակ- տին մի քանի քաղաքային Էլմիածին գաւառապետի վրա թէ Վուրը խոստանում է անարդար կերպով և այդ պատճառով չորացաւ վաճքի անտառը և ցանքը: Վարդապետները ինչորում էին որ գա- նաւապետը վճարէ վաճքի բոլոր քաջած լիւսաները: Այս քանի որ կեաւ նախազական աստեաստղից մի խորհրդական և քննեց այդ կործար վարդա-»

պետերի փաստարար սկսեց երկար մենախօսութեամբ մեղադրել զաւարապետին իսկ այս վերջին փաստարարը և վրաներով ցոյց տուց որ անտառում ոչ մի ծառ մինչև այժմ չէ շրջադրել և որ բերէ կողմից այս առաջին ասարին է, որ վանքը ստանում է յաւ եկամուտ իր ցանքերից: Կործը վճարեց զաւարապետի օգտին իսկ Կերտէս և Կրկ գոր սուրբ-սուրբը այս վճարեց զգործ: Ընկալել լսում ենք, թէ կամեաւ են քանակաւոր նախնազապետի վրա աւելի բարձր կայարանը:

Քանի մի շարժ է որ Փոթի-Փիֆլիսեան երկաթուղու գծի մի մասը Ստամբուլ քաղաքի շրջանին մէջ այն կողմէ կանաչադաւ իր, այնպէս որ երկաթուղու շրջանին մէջ էր: Կեկանմաներ 11-ին երկաթուղու շրջանին մէջ էր մի կողմէ վերահանգանգանգեցաւ:

Շնորհակալութեամբ ստացանք Երեւանի 18 պ. Գուլարիկեանցի խնայարար Գրառուցող 1877 թ. համար Այլ օրացոյցը ունի մի սեւեռած օրացոյցի ընտանեացի վերագրով: Երեւան Զարգացի Գ. Յակոբեանցի տպարան: Այս նրատարակութեան վրա մի օրը անգամ կը խօսենք:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐԻՍԻ ԵՎ ՍՆԱՆՍԻ ԿՐԻՍՏՈՒՆԵՐ

Ընթերցողը կը կարգայ արտաքին լուրերի մէջ թէ Թիւրքիան հրատարակել է սահմանագրութիւնը: Արքան և ուրախալի լինել այդ լուրը, մանաւանդ երբ մտածենք որ մեր հայրենակիցներն էլ Թիւրքիայի հայերը, պէտք է վայելին ապաստանութիւնը, բայց արեւոք պէտք է հաստատել թէ այդ սահմանագրութիւնը ճշմարիտ կիրառութիւն թիւրքիայում, կամ պէտք է նայենք այդ երեւոյթի վրա կառիւցածուր աչքով...

Չը մտաւանք, որ Թիւրքիան գտնուում է այժմ անբարեկեցիկ կրկնի մէջ և այդ սահմանագրութեան յայտնելը նրա համար մահի և կեանքի խնդիր է: Թիւրքիան կենտրոնացած էր խորհրդաւոր անդալիսի խորհրդներին, կարող է ամեն տեսակ բաներ խոստանալ, քանի որ նեղ գրութեան մէջ է ընկած, բայց ով կարող է երաշխաւոր լինել որ փաստը անցնելուն պէս, նա կրկին նոյն կամայական բռնաւոր, վայրենի սերունդին դառնալու է: Յանձնարարով որ այդ խոստումները անկեղծ լինեն, չեն կարող մի և նոյն ժամանակ մեր կասկածները չը յայտնել որ այդ մի այնպիսի կարամտեղութիւն է, ինչպէս միշտ զործածել է Թիւրքիան և նրա նման բռնաւոր երկիրները, երբ նեղ գրութեան մէջն են ընկնում:

Թիւրքաց պետութեանը սպասում էր անկեղծ: Սահմանային պետութիւնը ամեն բոլոր կարող է ընկնել, կորսնելի վրա բաժանուի և ահա անգլիան խորհուրդ է տալիս նրան իւրօրային աչքերին լեզու դնել, աչքակալութիւն գործածել...

Թող չը յայտնուի որ այդ խոստումներով մանաւանդ մեր թիւրքեանի պոլսեցի եղբայրները...

Մեր նրանց ընտրութիւնը գիտենք ասան և եթէ ասան նորա օգին չունենին, բայց սնորհարար արագակում էին կեցցէ սահմանագրութիւնը:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒՐԻՍԻ ԿՐԻՍՏՈՒՆԵՐ

Բաղէէն հոկ. 17 թուով կը գրեն Բաղէէն և նորին վիճակաց ազգայնոց ներկայ արեւմտեան փեմալը նիարազել անկարել է թէ, և սակայն անպատշաճ դարման մը դտնելու յուսով մեր թշուաւ հայրենաց արդէն սահմանակից վիճակը մասնաւորապէս կարգաւ մշտել չենք վարանիր:

Ա. Բաղաբէն Կարաբաղաւոր փանուց մէջ տեղի ունեցած գործիքները դեռ ևս երևան էր՝ չը, բայց ի երկրի գործին (որք 5—600 դրոյն արժողութիւն ունին) սակայն ցաւալին այս է որ տեղական կառավարութեան մտքէն բոլորովին հեռացած և կարծես թէ այսպիսի դէպք մը տեղի գտած է:

Բ. Բաղաբէն 2 ժամ հետո խալիքով կոչուած գիւրը, որ 13 տուն շայ բնակիչ կայ, եթէն արեւարբու քիւրաքը Տերո անուն շայու մը ասն վրայ կը յարձակին և երբ ասաները արթնանալով կրկն գիւնարբու զերը և իւր կինը ծանր կերպով վերադարձին գիրի, երկու ամալայ արու գաւառին ալ ոտքերնուն տակ անամ իրենց գազանական շարժմանը զոհ կուսան. գիւրացիք շուտով օրնութեան համար յաջողեցան երեւոյթներէն մին ձերկակալել իսկ միւսը փակեցով կազախին:

Գ. Ապահովեաց զաւառի խոզեղատի կու...

չուած գիւղի ընկալ Կրիստիլն ունարներէն 30 համ քիւրաքի բռնի կը տարուի, և երբ վերջին կունեն կիսայ, արժանաւոր վէրք մը ստանալով եւ կը բերուի, այժմ անկողնայ կը ծառայէ, և ապրելու յոյս չը կայ:

Գ. Նոյն զաւառի շահագրելու կոչուած գիւղի շայ բնակիչներէն Արտուս Կարաբ անուն երիտասարդը որ իւր կային մէջ պտակած էր, զիջելով ժամը 5-ին տուններ բարբարոս քիւրաք մը գարով մէկէն վրա կը յարձակի և հրացանի մը գաւակին զոհ ընելով, կանցի կերթայ, պատմաւոր քանի մը օր առաջ ցորեն ուղի է և շայն չէ ուղեր տայ:

Ե. Սեպտ. 28-ի օրուր գիւրուան առջի պահուն քաղաքէն 3 ժամ հետո Շամիրամ կոչուած գիւղի բնակիչներէն ՄՏ. Սահակ անուն անձի մը ասն վրա խել մը բարբարոս քիւրաք յարձակելով, Մորաքի գունկ կը կորսնէ և 200 ոչխար առնելուն անցուցած կը տանին և երբ որդրմելն գիւնարբու կրկն, հրացանի մը վէրք կրկնուի և ետքը 25 ամալայ քաղաքի որդին իւր երեսասարուութեան զատահացած դէմքերն փելել, մէկէն շորս հրացանի վրայ պարկով արեւմտեան շայ կը տապալեն (իսկ ճ երիտասարդն իսկայն կը մտնի և երկրորդ որդին ալ ծանր կերպով վերադարձով, ոչխարները կանանկ կը բռնէ):

Զ. Նոյն. 4-ին քաղաքէն 1 ու կէն ժամ հետո Կարաբի գիւղի վրա ևս կը յարձակին քանի մը գազանարար քիւրաք և գիւղի հովիւն և երկու շայ ծանր կերպով վերադարձով գիր բարդ գիւրացուց ունարները և միանգամայն բոլոր կնք կը կորստան կերթան. վերադարձով անցյալ վիճակի մէջ են:

Է. Երկ գիւղը կորու գիւղի շայ բնակիչներէն ողորմել շայ մը քիւրաք մը յարձակ տալունուցաւ:

Ը. Կուրի գիւղի կուր քիւրաքը կրակի տակ և այժմ գիւրացիք ստիպուած են ծանր պարտքի տակ մտնել և ցորեն գնել:

Թ. Բաղաբէն շայ ժողովրդեան ընչեց և կենաց ազահովութիւն չը կայ. գիւրները մինչ ի լայն ահ և դողէն չեն քանար և ցորենի ի բուն յանուն Բրիտանեութեան կը նախառնին և կը հայհոյուն. և քաղաքէն մէկ ու կէս ժամ հետո տեղ մը ճամբորդութիւն մէկը չը կըմար ընել, վասն զի ճամբայները աւաղակաց խուճերը պաշարներ են, ինչպէս որ թուական 8 օր առաջ Բաղաբէն Ալեքսիս անուն անձը 2 ժամ հետո տեղ մը կորստեցին և 3 տեղէ ծանր կերպով վերադարձին. և այսպիսի դէպքեր ամեն օր տեղի կունենան:

Սոյն հանրազոյն պատճէն արդէն Պատրիարքարան հասած ըլլալով, չենք ուզեր մեր կողմանէ դիտարութիւն աւելցնել, յուսալով որ Բ. Կուր կը բարհիւսի անյապաղ դարման մատուցանել:

(Բողոքում է)

ԹԻՒՐԻՍԻ

Կ. Պոլսից հեռագրում են «C. Петерб. Вѣд.» ուսու լրագրին ղեկավարներ 7-ից (19) հետեւալը Պատրաստական կոնֆերենցիայում միաձայն ընդունվեցան գիւրալ կրկնակի անաղարկութիւնը, Թիւրքիայի քրիստոնէայ նահանգները վիճակների վրա բաժանելու մասին, շնորհիվ նրանց ընտրողական կառավարական խորհրդի իրաւունքը: Նոյնպէս ընդունվեցաւ Կրկնակի անաղարկութիւնը մահաւորականներից զէջքը խնդր մասին: Գեկանմաներ 8-ից հեռագրում են թիւրքի առաջին լրագրներին Կ. Պոլսից որ մեծ վեղեր Մեհմեդ-Քուլի-փաշան հրատարակած է իր պաշտօնից և Միւրհաթ-փաշան նշանակված է մեծ վեղի: Պատրաստական կոնֆերենցիայի վերջին նիստում երևում է որ եւրոպական պետութիւնների ներկայացուցիչների մէջ հաստատվեցաւ կառարեալ համաձայնութիւն բոլոր նշանաւոր հարցերի վերաբերութեամբ: Կոնֆերենցիայի առաջին պաշտօնական նիստը, որին կը մասնակցէ և Թիւրքիայի ներկայացուցիչը, տեղի կունենայ եկող շաբաթը: Գեկանմաներ 20-ին Սուլթան Աբդուլ-Համիդ II հրատարակելով մի հաւատի, որի մէջ յայտնուած է Թիւրքաց ազգին թէ միխտրների խորհրդի նախագահ, Միւրհաթ-փաշա, նշանակուած է մեծ վեղը, և յայտնում է նոյնպէս այն յոյսը թէ արեւելեան հարցի վերաբերութեամբ բոլոր ծագած արարկումութիւնները բաւականացուցիչ կերպով կը վճարեն, թէ Օսմանեան պետութեան իրաւունքները փառաւոր կերպով պիտի հաստատվեն ամբողջ աշխարհի առջև, թէ Թիւրքիայի օրինական օգուտները կը պաշտպանվեն, և նրա ինքնանների դրութիւնը կը բարւոյցվի:

ՍԵՐՏԻՍ

Մորուսն Կունայ գետի վրա կանգնած աւաղական մի նաւ և սերբիական մայրաքաղաքի մէջ կանգնած սերբիական զօրքի մէջ անբաւականութիւն ծագելով, սերբիական միխտրութիւնը ստիպեցաւ հրատարական կոնսուլը պահանջարկութիւնը: Կունայ Միւրքը ընդունեց միխտրութեան հրատարականը: Ասում են թէ նոր կարիքէտի կազմել յանձնված է Մարիտովէն: Կարծում են որ Չօլկանայի, Իրարեան զօրքի նախկին կառավարիչ, կը նշանակվի պատերազմական միխտր: Գեկանմաներ 21-ին հասաւ Բեյրութը սուս գեներալ Ալիխան, որ ինչպէս կարծում են, պէտք է նշանակվի պետար կառավարիչ սերբիական ամբողջ զօրքի:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Գեկանմաներ 8-ից (20) հեռագրով հաղորդում են Աթէնքից որ յունաց ազգային ժողովը վճռեց մեծացնել յունական զօրքը մինչև 200,000 մարդ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. Պոլսից հեռագրում են որ նոյնները 8-ին գեներալ Իրաւաթիլ յայտնեց Բարձր Կրտսեր թէ մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները պատրաստ են ձեռք տալ կոնֆերենցիային և հրաւիրում են Բ. Կրտսեր նշանակի կոնֆերենցիայի բացման օրը:

Պարիզից հեռագրում են որ մինչև այժմ Թիւրքաց տերութեան հետ բանակցութիւնները կոնֆերենցիայի պատրաստական նիստում վճռու կէտերի վերաբերութեամբ միայն կրապաշտօնական էին, իսկ այսուհետեւ այդ բանակցութիւնները պէտք է պաշտօնական ձև ստանան: Գեկանմաներ 9-ից (21-ից) այդ բանակցութիւնները սկսվեցան և կարծիք կայ որ Թիւրքիան չի ընդունի այդ վրձիւները:

Անգլիական «Times» լրագիրը իր առաջնորդ յօդուածում ասում է որ եթէ Թիւրքիան մերժի Կ. Պոլսի կոնֆերենցիայի վճիռները, նա այդպիսով ինքն իրան կը դատաւարտի քաղաքական անանանացած դրութեանը:

Բրիտանից հեռագրում են որ գեկանմաներ 9-ի ընդլիական ազգային ժողովի նստի մէջ պատգամաւորներից մինը զիմաց միխտրները խորհրդի նախագահին, հարցնելով արեւոք ճշմարիտ է որ եւրոպական տերութիւնները որքան 1856 թ. Գարիդի դաշնագրը ստորագրած են, հրաւիրում են Բեյրութ պաշարի Բօլորիս իր զօրքերով: Նախագահը պատասխանեց, տերութեան կողմից մի դրական նրատասխան տալ այդ իրան դարձրած հարցին:

Թիւրքաց «Itihad» լրագիրը որ տերութեան պաշտօնական լրագիր է համարվում, շատ ծիծաղելի դատողութիւններ է անում քաղաքականութեան և լինելու պատկերացի վրա: Նա պահանջում է որ Եւրոպան մի բանով օգնի միայն Թիւրքիային, այն է պարտաւորեցնել իւսմիւր չէրք լինել, այն ժամանակ Թիւրքիան գործ կունենայ միայն Ռուսաստանի հետ և պատերազմի ընթիւ կը դառնայ Փոքր-Ասիա, և մինչև անգամ Կովկաս: Լրագիրը հաւատացած է որ այն ժամանակ հեշտ է Թիւրքիային Ռուսիայի վրա յաղթող լինել, որովհետեւ իր նաւատարմի միջոցով նա կը կորի նոր զօրքերին Կովկաս գալու ճանապարհը, իսկ մի և նոյն ժամանակ ջրերը մի կողմից, չէրէզիերը և վրայները միւս կողմից կապատարվին ուստաց տրապանութեան դէմ: Արեւին Թիւրքիան յաղթող զուր կը գալ պատերազմից: Ահա ինչով են միխտրում իրանց խեղճ Թիւրք քաղաքագէտները:

Լօնդոնի «Standard» լրագիրը գեկանմաներ 8-ին Կ. Պոլսից հեռագր էր ստացել որի մէջ ասված էր հետեւալը: Գեկանմաներ 6-ին յայտնվեցաւ մի դաւաղութիւն Կ. Պոլսում այժման Սուլթանի դէմ: Կաւաղորդները դիտարկութիւն ունենին դահից զցել Աբդուլ-Համիդ սուլթանին, մի անգլիական նաւի վրա նախկին սուլթան Մուրադին տանել Աթէնք և այնտեղ կրկին սուլթան հրատարակի նրան: Կաւաղորդները կայանաւորվեցան պաշտօնի մէջ: Նորա 6 մարդ են և պատկանում են դաշնագան ազգութիւններին:

Թիւրքաց լրագիրները հաղորդում են որ Թիւրքաց ղեկավար Ս. Պետրուրուզում Կարուլի-փաշայի տեղ նշանակվում է Յարութիւն-բեյ Կահանայի գլխավոր:

Բերլինից հաղորդում են հեռագրով մեր տեղական առաջին լրագրներին, որ գեկանմաներ 10 (22) փակվեցաւ պարլամենտական սեյան և գերմանական պարլամենտը լուծվեցաւ: Կայսր Ալեքէն իր ճառի մէջ ասեց թէ յոյս ունի արեւելեան հարցի վերաբերութեամբ բոլոր կազմակերպիչ խաղաղական ճանապարհով վճռած տեսնել և թէ այդ ուղղութեամբ էլ պէտք է գործէ կայսերական տերութիւնը:

«Тифл. Вѣстн.» լրագրին հեռագրում են Փարիզից որ գեկանմաներ 11-ին (23) պետի բացվի արեւելեան հարցի վերաբերութեամբ Կ. Պոլսի եւրոպական կոնֆերենցիան: Նոյն օրը պէտք է նաեւ դիտարկ կերպով հրատարակի Օսմանեան պետութեան սահմանագրութիւնը:

Բեյրութի տերութիւնը յայտնել է պարլամենտին, որ նա մինչև այժմ դեռ ևս չէ ստացել պաշտօնական աւաղակութիւն պալատի ընդհանրական զօրքերով Բօլորիան:

«Тифл. Вѣстн.» լրագիրը ստացել է հետեւալ նշանաւոր հեռագիրը Կ. Պոլսից, գեկանմաներ 11-ից (23): Այսօր հրատարակվում է Օսմանեան պետութեան սահմանագրութիւնը: Սահմանագրութեան բովանդակութեան մէջ ասված է թէ Օսմանեան պետութիւնը անբաժանելի է և Թիւրքաց սուլթանի արտօնութիւնները նոյն են ինչ որ բոլոր սահմանագրական պետերի արտօնութիւնները: Օսմանեան պետութեան հպատակները ստանում են քաղաքական իրաւունքներ և ազատութիւնը հաւասար եւրոպական արեւմտեան երկիրների ազգերին: Յետոյ սահմանագրութիւնը յայտնում է օսմանեան պետութեան հպատակ ազգերին որ նրանց արվում է դաւանութիւնների, մամուլի, ընկերակցութիւնների և ժողովների ազատութիւնը, Սահմանագրութիւնը բաց է անում Թիւրքիայի բոլոր հպատակներին, որ դաւանութեանը կամ ցեղին և պատկանէին նորա, բոլոր պետական պաշտօններին ազատ ճանապարհ: Պարլամենտը բաղկացած կը լինի երկու օրէնադիր դահլիճներից, որոնք կը ժողովարկեն պետութեան ընդհանր և բոլոր օրէնքները: Մացնում է միխտրների պատասխանատուութիւնը պարլամենտի առջև: Անձնական սեփականութեան անբաժանարար լինելը ապահովում է նոյնպէս սահմանագրութեամբ: Պարլամենտի համար ընտրութիւնները կը կատարվին գաղտնի քուէարկութեամբ և 50 հազար բնակիչներ իրա մի պատգամաւոր կը հաշի: Օրէնսդրական ժամանակամիջոցը չորս տարի պիտի տեւի: Խրաքանիչը պատգամաւոր ստանալու է սեփայի համար 4600 ֆրանկ: Անատոնները նշանակվում են սուլթանի ձեռքով և իւրաքանչիւր ստանում է ամսական 2300 ֆրանկ:

Հեռագիրը հաղորդում է որ Կ. Պոլսի ժողովուրդը Սուլթանին իր երախտագրութեամբ յայտնելով հորհրդած սահմանագրութեան համար, մեծ բազմութեամբ հաւաքվելով գեկանմաներ 12 (24), զիմաց Սուլթանի պալատը, կեցցեցին արձակելու մաղթելով երկար կեանք Աբդուլ Համիդ II-ին, որ այդքան լայն և ազատական իրաւունքներ հորհրդեց իր ազգին:

ԻՍԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչպէս երևում է Թիւրքիայի հայերը սկսում են և եւրոպական հասարակական կարծիքը ուղարկութիւնը իրանց վրա գրաւել: Այժմ յաճախ պատասխան են մեղ թէ Ֆրանսիական, թէ անգլիական և թէ գերմանական լրագրիչների և պարբերական հրատարակութիւնների մէջ Թիւրքիայի մեր ազգայինների մասին տեղեկութիւնները «Independence Belge» և անգլիական «Times» լրագրիչներից յետոյ ֆրանսիական «Revue des deux mondes» ամսագիրը հրատարակեց մի յօդուած հայերի վրա, իսկ նորբուսն և «Kölnische Zeitung» ասեց իր շեքի մէջ «Die armenische Frage» (շայոյ խնդիր) վերնագրով մի յօդուած: Յաւայի է միայն որ այս վերջին յօդուածում շատ համակրական կերպով գնի վերաբերում դէպի հայերը, բայց ինչպէս երևում է յօդուածագիրը աչքի առաւ է ունեցել միայն Կ. Պոլսի հայերին և նոյնատու դատում է և բուն հայաստանցիների մասին:

Ստրասբուրգից այս օրերս ստացանք մի նոր գիտական պարբերական հրատարակութեան յայտարարութիւնը, որ յատկապէս միխտրագրայի և կրիստալոգրաֆիայի մասից արտաբերու պիտի ներկայի «Zeitschrift für Kristallographie und Mineralogie»—herausgegeben von P. Groth.—Խմբագիրը պ. Գրոթ, Ստրասբուրգի միխտրագրայի պրօֆէսոր է: Յայտարարութեան մէջ կայ մի պրօգրամ անաղարտի ձևով և յիշված են ինչ աւարկաների վրա կը խօսվի, ինչ նիւթեր կը ապովն յիշվի հրատարակութեան մէջ, և ովքեր Եւրոպայի մասնաղաներից կը լինեն այդ պարբերական հրատարակութեան աշխատակիցները: Մեղ ուրախալի է տեսնել եւրոպական ամեն երկիրների Կրիստալոգրայի,

